

ANDRÉ JOLIVET’NİN BESTECİLİK KİMLİĞİNDE EZOTERİK YANSILAR

Gizem KARAGÖZ

Öğr.Gör., Trakya Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Edirne, Türkiye, gizemkaragoz@trakya.edu.tr

Koray SAZLI

Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Müzik ve Sahne Sanatları Bölümü Duysal (Ses) Sanatları Tasarımı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, ksazli@yildiz.edu.tr

Karagöz, Gizem ve Koray Sazlı. "André Jolivet'nin Bestecilik Kimliğinde Ezoterik Yansılar" idil, 118 (2025/3): s. 545–555. doi: 10.7816/idil-14-118-10

ÖZ

Bu çalışma, Fransız besteci André Jolivet'nin müzikal anlayışını ve onun eserlerinde ortaya koyduğu mistik ve ezoterik öğeleri ele almaktadır. Araştırma, Jolivet'nin müziğinde yer alan hümanist yaklaşım ve evrensel maneviyat arayışına ve sanatta bireyin içsel yolculuğuna dair yapılan tartışmalara odaklanmıştır. Çalışma, Jolivet'nin eserlerinde müziği bir ifade aracı olarak kullanmasının yanı sıra onun insani deneyimleri ve kozmik gerçekliği birleştirme çabasını yansıtmaktadır. Bu yansılardan incelenmesi bağlamında, hem Jolivet'nin müziğini oluşturan hümanist ve idealist ilkeler, hem de döneminin felsefi ve sosyolojik atmosferinin Jolivet üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Çalışmada, Jolivet'nin primitif toplumların müziği ve büyü içerikli yaklaşımlara olan ilgisinin, seçilen eserlerdeki yansılarını üzerinde durulmuştur. Çalışmanın kapsamı, Jolivet'in müzikal dili, eserlerinde görülen mistik sembolik öğeler ve dönemin felsefi akımlarıyla kurduğu ilişki ile sınırlandırılmıştır. Bu doğrultuda araştırma, Jolivet'in yaşamının biyografik incelemesinden ziyade, onun müzikal ve felsefi etkilerinin analizine yoğunlaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: ezoterik, Jolivet, besteci, sembol, büyü, arketip, kolektif bilinçdışı, primitivizm, hümanizm

Makale Bilgisi:

Geliş: 20 Ocak 2025

Düzeltilme: 22 Mart 2025

Kabul: 15 Nisan 2025

© 2025 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

André Jolivet (1905-1974), çalışmaları ya da eserleriyle yirminci yüzyıl müziği anlayışı çerçevesinde farklı açılımlar sunmuş bir bestecidir. Farklı çalgı toplulukları için envansiyon, serenat, impromptu, rapsodi, suite en concert gibi başlıklar altında besteler vermiştir. Orkestral ve vokal yapıtlarının yanı sıra piyano, org, flüt, viyola, gitar ve keman için solo yapıtlar, perküsyon, arp, trompet, fagot, flüt, viyolonsel, keman, piyano ve ondes martenot için konçertolar bestelemiştir.

Jolivet, Fransız besteci Paul Le Flem (1881-1984) ile armoni ve kontrpuan, Fransız besteci Edgard Varèse (1883-1965) ile atonal müzik, on iki ton tekniği, akustik, orkestrasyon, doku ve ses kütleleri üzerine çalışmıştır (Gündüz, 2008:8; Rae, 2019:2). Varèse'in Amerikan yerlileri üzerine yaptığı incelemeler, Jolivet'nin egzotik kültürle olan merakını artırmış, 1925 yılında Fransa-Sorbonne Üniversitesi'nde kurulan Etnoloji Enstitüsü'nde katıldığı sosyoloji eğitimleri ve verdiği konferanslar onun tinsel eğilimlerini ezoterik düşüncelere yönlendirmiş, bu alanda yaptığı çalışmaları derinleştirmiştir (Gündüz, 2008:8-9).

Jolivet'nin estetiğinin oluşumunda Fransız felsefe dünyasının önemli etkisi bulunmaktadır. Fransız filozof Henri Bergson (1858-1941), Édouard Schuré (1841-1929), oyun yazarı ve şair Antonin Artaud (1896-1948) ve teolog Pierre Teilhard de Chardin'ın (1881-1955) metinleri ezoterik düşünce biçimini beslemiştir (Cheramy, 2005:46-48; Gündüz, 2008:9). Jolivet, özellikle müzikolog Hélène de Caillas'ın (1884-1963) *La magic sonore* (Sesin Büyüsü) ve müzikolog Jules Combarieu'nun (1859-1916) *La Musique et la Magie* (Müzik ve Büyü) başlıklı çalışmalarından etkilenmiştir (Rae, 2019:196; Gündüz, 2008:12). Caillas, *La magic sonore* başlıklı çalışmasında, Avrupalı olmayan halklar arasındaki müzik ve büyü ilişkisini, sayı sembolizmi ve kozmik çerçevede ele alırken, Combarieu, *La Musique et la Magie* adlı çalışmasında büyü olgusunu sanatın kaynağı olarak tanımlamaktadır (Rae, 2019:161). Sosyolog Émile Durkheim (1858-1917) ve Lucien Lévy-Bruhl (1857-1939)'un antik toplumlar üzerine yaptığı çalışmalar ve 1931'de gerçekleşen *Paris Colonial Exhibition* (Paris Koloni Sergisi), Jolivet'nin *Büyülü Dönemi* olarak adlandırılan 1930'lu yıllardaki yaratıcılık sürecine esin kaynağı olmuştur (Rae, 2019:198-199; Gündüz, 2008:13). Jolivet, farklı coğrafyalara yaptığı seyahatlerden, Fransız felsefe geleneğinden, Le Flem ve Varèse ile olan çalışmalarından aldığı ilhamı, kendi özgün besteleme tarzıyla sentezlemiştir.

Ezoterizm

Farklı dönemlerde bilimin inanç sistemleri ile çatışma içinde olduğu görülmektedir. İnanç sistemleri mevcudiyetini ruhun arayışına yanıt verdiği müddetçe, bilim ise güvenilir olma özelliğini aklın ihtiyaçlarına cevap verdiği müddetçe temellendirmiştir. Ancak aklın karşısında dogmalarını savunamaz konuma geldiği zaman, örneğin kilise, inanç sistemini bilimin karşısına tartışmasız bir emirle dayatmış, on altıncı yüzyılda gelişen ve yeniden biçimlenen deneysel bilim ise, vardığı keşiflerle, agnostisizmi¹ ve materyalizmi benimser bir görünüm kazanmıştır. İngiliz filozof Francis Bacon (1561-1626) hakikate varmada maddesel bir tutum sergilemiş, natüralizm, tabiat (nature) kavramını ruh ve zekadan ayırmıştır. Pozitivizmin etkisi ve felsefenin de septisizme tutunması sonucu, psişe (insan ruhu), hakikat ve tekâmül ile ilgili yanıltıcı bir görüş oluşturulmuş ve insan düşüncesi ile kavranması zor değerler haline getirilmiştir. Ancak hakikat, Doğulu ve Yunanlı bilgelere göre başka bir anlam taşımaktadır. Onlara göre bu anlam, insan ruhunu ve evrenin düzenini ifade etmektedir (Schure, 1889:9-13). Édouard Schuré (1841-1929) bunu, Dinlerin Gizli Tarihi başlıklı kitabında (1889) “evrenin ilahi realitesi ve anahtarı” olarak tanımlamaktadır (Schure, 1889:13).

Schuré'a göre bu realite, esasen tüm inanç sistemlerinin kökeninde yer almakta; ancak, tüm inanç sistemlerinin bir zahiri, bir de batını anlamı bulunmaktadır. Zahiri, içinde bulunduğumuz kurumsallamış tarihi, batını, gizli/ezoterik geleneği oluşturmaktadır. Alman akademisyen Hartmut Zinser (2013)'e göre ezoterik sözcüğü “Yunancada içsel ve gizli (içine, içeri doğru anlamındaki *eiōso* ya da *eso* sıfatının üstün hali (komperatifi)) anlamına gelen *esoteros* sıfatından türemiştir” (s. 15). Birbirinin zıt anlamını taşıyan Yunanca *eso* (iç/içrek) – *egzo* (dış/dışrak) kökenler ise, *ezoterik* (saklı tutulan) ve *egzoterik* (dile getirilen) olarak söz konusu inanç sistemlerinin batını ve zahiri anlamını ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, *ezoterik* bilgi, ancak belirli bir algı seviyesine ulaşabilmiş kişilere aktarılabilen, belirli bir farkındalık seviyesine ulaşamamış kişilere veya kitlelere, örtülü biçimde, *egzoterik* olarak dile getirilebilmektedir (Zinser, 2013:7).

¹ İnsan aklının Tanrı'nın var olduğu ya da var olmadığı inancını haklı çıkarabilmek için yeterli rasyonel dayanağa ya da gerekçeye sahip olmadığı görüşüdür (Tema, 2023:11)

Ezoterik Bilgi (Gnosis) ve İnisiyasyon (Aktarım)

Hollandalı akademisyen Wauter Hanegraff (1961-)’a göre, ezoterik gelenekte bilgi, yani *gnosis* (γνῶσις), Antik Yunan’da “vahye dayalı dini, ruhani kavrayış” anlamına gelmektedir (Hanegraaff, 2006:403). Avusturyalı tarihçi ve filozof Helmut Reinalter (1943-) bu bilgiyi “sezgi veya tefekkür yoluyla edinilebilen bilgi” olarak tanımlamaktadır (Reinalter, 2013:12). İnisiyasyon süreci ise bilgiye (gnosis) ulaşmak için alegorik yollarla ilerleyen bir yolculuktur; bu süreçte bilgi, kelimelerle değil sembollerle aktarılmakta ve kişinin iç görüşünün artırması beklenmektedir. Fransız filozof H. Bergson (1859-1941), dilin iç görüye ters düşen bir sistem olduğunu, dilin hareketliliği sabitlemeden kavrayamayacağını savunmaktadır (Bergson, 1969:33). Yirminci yüzyılda yapısalcılığın temelini atan teorisyenlerden biri olan F. Saussure (1857-1913) ise, dilin, somut bir gösteren ile soyut bir gösterilen arasındaki bağıntıdan oluştuğunu ve gerçeği değil, zihinde kavramsallaştırılanı ifade ettiğini belirtmektedir (Demirci, 2023:101; Mansfield, 2021:66-67). Bu nedenle ezoterik sistemde bilgi, dil yerine sembollerle ifade edilmektedir.

Bilinç ve Bilinç Dışının Dualizmi: Ortak (Nesnel) Bilinç

Analitik psikolojinin kurucusu C. G. Jung (1875-1961), insanın kendi içindeki Bilgi’ye ulaşma halini Benlik [self] olarak tanımlamaktadır. Jung, ezoterik düşünce yapısını, *Kolektif Bilinçdışı* (benlik ya da birleşme/bütünlük) söylemiyle ortaya koymaktadır (Jung: 1969:3). Bu kavram ilk defa 1913 yılında, Jung tarafından ortaya atılmıştır.

Jung’a göre, Benlik; dıştan içe, bilinç, kişisel bilinç dışı ve kolektif bilinçdışından oluşan katmanlı bir yapıya sahiptir; Ben, bilinç alanının, Benlik, bilinç dışının, yani bütünlüğün merkezi ve öznesidir. Bu katmanlaşmış yapıda Benlik, Ben’i de içine alarak ruhun (psişe) bütününe ulaşmaktadır. Jung, *Red Book* (Kırmızı Kitap) başlıklı eserinde, bilinç ve bilinç dışının, rasyonel ve irrasyonel olarak, bir dualiteye bağlı, birbirinden ayrı algılama biçimleri olduklarının üzerinde durmaktadır (Jung,2012). *The Archetypes and The Collective Unconscious* (Arketipler ve Kolektif Bilinçdışı) başlıklı kitabında ise, Jung bilinç dışını, psişik yönden, varlığı bilinçten ayrı olarak mümkün olmayan iki ayrı katmana ayırmakta; duygulara, yaşantıya ve deneyime bağlı, kişiye özel katmana *Kişisel Bilinç Dışı*, doğum öncesi (atalardan gelen-kalıtımsal), ortak yaşantılara bağlı, kişisel deneyimden uzak ve nesnel olan katmana *Kolektif Bilinçdışı* adını vermektedir:

"Kolektif" terimini seçtim çünkü bilinçdışının bu kısmı bireysel değil evrensel; kişisel psişenin aksine, her yerde ve tüm bireylerde aşağı yukarı aynı olan içeriklere ve davranış biçimlerine sahiptir (Jung, 1969:3-4).

Jung, evrensel ve kuşaktan kuşağa aktararak gelen bu içerikleri ya da arkaik kalıntıları *arketip* olarak tanımlamaktadır. Arketipler, ortak kalıntıların (davranış) iç güdüsel sembolleridir. Diğer bir ifadeyle arketip, kendisine imge ya da resimlerle çağrışım yapan bir görüngüdür; bu doğrultuda imgenin, sözden çok öte, derinlere inen, daha saf bir çağrışımı ve kavrayışı bulunmaktadır (Gener,2023:103-107). Benzer bir düşünce F. Saussure ve C. Lévi Strauss (1908-2009)’ın düşüncelerinde de görülmektedir. Saussure hem ortak hem de kod özelliği taşıyan bu semboller *La Langue* (Dil) tabiri, bireylerin bu sembolere yüklediği anlamları *Parole* (Söz) tabiri ile tanımlamaktadır. C. Lévi Strauss ise, ezoterik düşüncenin *a priori*² bir kalıba uygun olduğunu dile getirirken, bu kalıpların dualist bir yapıya sahip olduğunu ve bireylerin çevrelerindeki nesneleri dualist bir çerçevede algıladıklarını belirtmektedir. Bu doğrultuda Strauss, Saussure’ün düşüncelerinden yola çıkarak, toplumsal düşüncenin oluşumundan önce var olan *mitos*’un³, başka bir deyişle arketiplerin, dualiteye bağlı bir katmanı bulunduğunu hem topluluğun hem de bireyin kendi kodunu taşıdığını ifade etmektedir (Demirci, 2023:101).

Jung’a göre kişi, kendini tanımaya bilinçlenme yoluyla gider, ancak, ona göre bireyleşme, öznel değil, nesneldir; tekillik çoğulluğa içkinen insanın varlığı da ötekine içkindir. Bu bağlamda Jung, bilincin (madde) sınırlılığı ve bilinç dışının (psişe) sınırsızlığını birleştirmekte; Benlik’i bütünleşmiş bilinç olarak tanımlarken, bilinci, kolektif bilinçdışına bağımlı, nesnel, ortak (kolektif) bir bilinç olarak ifade etmektedir. Jung, tüm animist ve primitif inançlarda olduğu gibi, ortak bilince varmaya çalışmaktadır. Ona göre kişi, arketipler aracılığıyla, benliğine, ortak-öteki bilince, bütünlüğe kavuşmaktadır (Gener, 2023:73-107). André Jolivet, manevi ve ruhani öğeleri eserlerine, animizmden (primitif inançlar) esinlenerek yansıtmış ve ezoterik felsefeyi bu temel üzerinden yapılandırmıştır. Primitivist inançlarda saklı ortak bilinci yansıtan arketipler, bireyleri kendi imgelerine, kendi anlamına (öz benliğine), kendi otantik biçimine kavuşturmakta, sezgisel yolla, evrensel olanla ve kendi tanrısallığıyla buluşturmaktadır. Bu bağlamda ezoterizmin, özgün olanı ifade ettiği

² Deneye ya da deneyime bağlı olmayan öngörü. Yargı, inanç.(Baehr, 2006)

³ Efsane, mit

düşünülmektedir.

Jolivet, 1946'da yayımlanan *Réponse à une enquête* (Bir Ankete Yanıt) başlıklı makalesinde, müziği insan gruplarının manevi boyutunu yansıtan büyüleyici ve tılsımlı bir ifade olarak eski anlamına geri döndürmek istediğini vurgulamıştır. Müziğin, insan ile kutsal olan arasındaki arabulucu işlevini öne çıkarmıştır (Caruso,2005:8-9; Kelly,2008:172). Bu doğrultuda ona göre ezoterik olanın ifadesi, bireyi ve toplumu kendi otantik anlamına yaklaştırmak için müziği bir aracı kılmakta saklıdır.

Müzik ve Kutsalın İfadesi

Çok eski zamanlardan beri müzik, insan ile tanrısallık arasında aracı bir konumdadır ve aşkınlığın sesteki bir ifadesi olarak kabul edilmiştir. Bu anlamda, kutsal olan, müzisyenin ifadesinde kendini bilinç dışının derinliklerinde, örtük bir vaziyette göstermektedir (Moindrot,1999:7). Müziğin düşsel, sözlü ya da yazılı biçimde kullandığı bu farklı dil, oluşturulan sembolik bir alanda, kendisine yüklenen kodlar ile derinleşmekte ve kullanıcıyı iç dünyasını görmeye zorlamaktadır (Moindrot, 1999:11).

Bilinç ve Bilinç Dışının Dualizmi: Ortak (Nesnel) Bilinç başlığı altında değinildiği gibi *arketip*, evrensel ve kuşaktan kuşağa aktarılacak gelen içeriklerin ve ortak kalıntıların iç güdüsel sembolleridir. Türk araştırmacı ve yazar Cihangir Gener bu kavram için şu ifadeyi kullanmaktadır: “arketip, kendi başına boştur, saf kalıptır. Yalnızca formlar aktarılır” (Gener, 2023:104). Kürşat Demirci ise bu boş kalıpların içinin, bireyin (tekilin) zihninde ancak kolektif bilinçdışı (çoğulun) ile birlikte harekete geçtiğinde doldurulabileceğini ya da düzenli hale gelebileceği ifade etmektedir⁴ (Demirci, 2023:108).

Söz konusu referanslar ışığında, arketipler, dinleyicinin zihninde ve müzikal yaratımların temelinde bir boşluk barındırmaktadır. Yaratıcı, bu boşluğu ses ve hareketle doldururken, müziğin kendisi bir sembol haline gelmekte, böylelikle yaratıcı, icracı ve dinleyicinin sembollere erişimini sağlamaktadır. Bu doğrultuda bir müzik eseri, yaratıcı, doğaçlamacı, icracı ve dinleyici için eşit şartlara sahip olurken, yaratıcının kendi içindeki çalışmasının bir uzantısı olarak hiçbir zaman tamamlanmamış konumdadır. Varlığı, sunulduğu anda topluma mal olmakta, kolektif bir işlev kazanmakta ve dönüşmektedir (Moindrot, 1999:13-14).

Jolivet, özgünlüğünü ve ses olgusu adına yeni arayışlarını, insanlığın kolektif bilinçdışında gömülü olan aşkınlıkta bulmuştur. Müziğin orijinal anlamı ile keşfi, Jolivet için buradadır.

Onun müzikal estetiğinin temel çekirdeğini oluşturan ifadeler şunlardır: Müzik doğası gereği kutsaldır; müzik, insan ve ilahi olan arasında bir aracıdır; besteci, insan ve toplum arasında bir aracıdır (Caruso, 2005:30-34).

Jolivet'nin Primitivizm Anlayışı: Bir Arabulucu Olarak Müzik

Jolivet'nin ezoterik düşünce yapısını ortaya koyan en önemli özelliği, her şeyin birbiri ile olan bağıntı mekanizmasına duyduğu ilgidir. Farklı kültürler, farklı düşünce ve yazarlar, kendini ifade edebilmenin ve otantik olanın her biçimine duyduğu ilgi, onda aynı aşkınlıkta birleşmektedir: insanın insanla ve insanın evrenle olan bağıntısı (Cheramy,2005:26-28). Jolivet'ye göre evrensel insan, ebedi ve manevi boyutta, kendinin ötesinde, ait olduğu kosmosun bir parçasıdır; evrensel ve insani müziği yeniden keşfetmenin ve yansıtmanın yoluysa, insanlık tarihinin başlangıcına, primitif topluluklara, doğaya, mistik inançlara, egzotik modlara, tınılara ve ritimlere dönmektir (Caruso, 2005:25).

Jolivet'nin Batı Avrupa dışı kültürlerle olan ilgisi, çocukluk yıllarında belirmeye başlamıştır. Bu ilgi, Fransa'nın emperyalist politikaları doğrultusunda, bir müddet, Afrika'da kamu hizmetinde bulunan aile üyesi Louis Tauxier (A. Jolivet'nin annesinin kuzeni) aracılığıyla doğmuştur. Tauxier'nin eve getirdiği dev Afrika haritaları, kült ve büyü objeleri, korkunç maskeler, çeşitli silahlar ve müzik aletleri Jolivet'yi büyülemiştir (Caruso,2005:7). *Giriş* başlığı altında değinildiği gibi, 1925 yılında Fransa-Sorbonne Üniversitesi'nde kurulan Etnoloji Enstitüsü'nde katıldığı sosyoloji eğitimleri bu ilgiyi artırmıştır (Gündüz,2019:10-11). 1931 yılında Paris'te düzenlenen Exposition Coloniale Internationale (Uluslararası Koloni Sergisi) ile Afrika ve Uzak Doğu müziği ile ilk elden tanışmıştır. Sergideki Polinezya ve Bali müzik tarzları, Jolivet'nin, özellikle, solo piyano için yazılan *Mana* başlıklı (1935) eserinin *La Princesse de Bali* bölümüne ve *Cinq Danses Rituelles* (1939) başlıklı eserine etki etmiştir. Jolivet, bu eserlerde trans ve ritüelistik müzik tarzını yansıtmıştır.

⁴Örneğin anne ve çocuk arketipi, kolektif bilinç dışında, insanlığın geçmiş yaşantısından ya da atalardan gelen evrensel bir anlama sahipken, bireyin zihninde, yaşam dahilinde elde ettiği tecrübeler ışığında anlam kazanmaktadır ve içi doldurulmaktadır (Demirci, 2023:108-109).

Mana başlıklı eserinde, Polinezya ve Bali kültüründe bulunan ve eski bir ilahi biçimi olan *Fagu*'dan esinlenmiştir. Bu teknik aracılığıyla ana ya da az sayıda ses perdesi üzerinde dönen hipnotik tekrarlarla bir döngüsellik yaratmıştır (Kelly, 2008). Bu döngüsellik, *Mana-La Princesse de Bali* bölümünün altı ve on dördüncü ölçüleri arası duyulmaktadır (örnek teşkil etmesi bakımından Görsel 1'de sunulmuştur). Söz konusu bölümün, A (6-10.ölçü) ve B (10-14.ölçü) olarak iki bölmeden oluştuğu görülmektedir. Bu iki bölme arasında, aktifliğe karşı bir dinginlik, yani bir kontrast fark edilmektedir. A bölümü, bazen sıklaşıp bazen parçalanarak perküsif bir etki yaratmakta ve B bölümüne kadar ritmik bir devinim sağlamaktadır. Bu ritmik devinimin karşılığında tutulan ve özellikle yarım perde ilişkilerinden (bazen oktavında bile olsa) meydana gelen melodik çekirdekli pasajlar duyulmaktadır. Bu ses çekirdekleri, bölümün iki bölmesine de yayılırken bir döngüsellik yaratmaktadır. B bölümünde ise, A bölümüne kontrastla, çok daha derin bir düşünceye sevkeden dingin bir yapı duyulmaktadır. Sergilenen bu dingin yapı, hipnotik bir alan yaratırken, bir dualiteyi ortaya koymaktadır. Bu dualizm, Jolivet özelinde, bilinç ile bilinçdışı arasındaki diyalektik hareketin, müziğin yapısal dualitesi yoluyla ifade bulmuş biçimi olarak değerlendirilebilir. A bölümündeki ritmik, parçalı ve maddesel yapı bilinç düzeyini temsil ederken, B bölümündeki dingin ve hipnotik karakter bilinçdışına ve onun aşkın doğasına işaret etmektedir. Böylece, bölümün genel yapısı, ritüelistik bir devinim aracılığıyla psişik bir dengeyi amaçlayan ezoterik bir anlatıya dönüşebilmektedir.

Görsel 1. Mana "La Princesse de Bali" (6- 14. Ölçü)

A bölümü

B bölümü

Kaynak: Copyright 1946 by Edition Costallat, 60 Chaussée, d'Antin, Paris

Ritüelistik karakter, *Cinq Danses Rituelles*'inde görülmektedir. Bu eserde Bali müziğindeki vurmalı çalgıların (gong, kendang davulları vb.) etkisi piyano aracılığıyla simüle edilmiştir. Eserde gamelan müziğinde sıkça rastlanan, tekrarlanan, ısrarlı figürler ve aksanlı vuruşlar hissedilmektedir. Jolivet, 1945'te Müzik Direktörü olarak atandığı Comédie-Française'deki görevi sırasında da birçok seyahat gerçekleştirmiş ve farklı kültürler ile doğrudan temasa geçme şansına sahip olmuştur. Bu etkiler de, bestecinin, 1945 sonrası, *La Flèche du Temps* (1950) gibi eserlerinde görülmektedir. Eserde, poliritmik yapı ve keskin aksanlarıyla Afrika perküsyonlarının etkisi yansıtılmıştır. 1890-1940 yılları arasında Batı Avrupa kökenli sanatın bir dalı olarak ortaya çıkan Primitivizm, Batı Avrupa kökenli sanatın geleneksel ve otantik olmayan biçimlerinin reddedilerek, daha basit, özgür bir anlayışla sunulan alternatif sanat anlayışlarının, gerçekçilik ve yenilik arayışı içinde şekillendiği bir akım olarak tanımlanmaktadır (Staszak, 2002:353). Primitivizm ve büyü alanının kendisi, sanatçılar tarafından siyasi ve kültürel söylemlere içkin bir öteki olarak resmedilmiştir. Görsel sanatlardaki yansılarının yanı sıra, Debussy (1862-1918), Stravinsky (1882-1971), Varèse (1883-1965), Messiaen (1908-1992), Boulez (1925-2016), Ohana (1913-1992), Dutilleux (1916-2013), Villa-Lobos (1887-1959), Alain (1911-1940), Vivier (1948-1983), Florentz (1947-2004), Birtwistle (1934-2022), Xenakis (1922-2001), Glass (1937-), Ligeti (1923-2006), Stoakhausen (1928-2007) gibi birçok bestecinin eserlerinde ritüelistik tarza ve büyü geleneğinin izlerine rastlanmaktadır (Rae, 2019:19-24). Ancak Primitivist sanat, "ilkel" değildir; ödünç almakla birlikte kendini konumlandığı yer ile ilişkilidir (Staszak, 2002:354). Bu doğrultuda Jolivet'nin primitivizm anlayışı bazı noktalarda önemli bir fark içermektedir. Onun konumu, Batı Avrupa dışı kültürlerin izlerini pastiş yoluyla ötekileştirmek yerine, içselleştirmek, tüm kültürlerin müziğinde var olan ortak öze ulaşmaktadır (Kelly, 2008:173; Landreth, 1980). Sesinin yeniliği ise, müziğin primitif kökenine bağlı ezoterik bir felsefeye içkindir: insanın özünü anlama ve kendini ifade yeteneği.

Jolivet, uzak kültürlerin müziklerini taklit etmediğini bizzat kendisi vurgulamıştır. 1960'ların sonlarında yazdığı bir tanıtım yazısında *Cinq Incantations* (1936) adlı eserinin, primitif toplulukların müziğinin bir taklidi olmadığını önemle belirtmiştir: "Hiçbir noktada söz konusu olan doğu müziğinin pastişi ya da "ilkel" halkların müziğine yapılan göndermeler değildir" (Jolivet, 2006:453).

Jolivet'e göre, primitif insan için müzik, primitif haliyle daha doğrudan ve açıkça ifade edilen bir duygunun sonucu ve yaşamın zaruri, önemli ve gerekli bir parçası olarak, bir sanat olmaktan ziyade, basit ve spontane ses titreşimlerinden oluşan manevi bir güçtür. Jolivet bestelerinin çoğunda olduğu gibi, müzik kavramını ve anlayışını, hem bir sanat, hem de bir güç olarak ele almaktadır (Caruso, 2005:9-19). Müziğin ya da sanatın anlaşılması değil, sezgisel yolla deneyimlenmesi gerektiğine inanarak, zamanı ve mekânı ses yoluyla keşfetmiştir (Fulcher, 2005:304; Rae, 2019:195). Jolivet, sezgiye, özellikle iç duyu (içsel işitme) kavramına önem vermiştir (Rae, 2019). *Plaid pour le vif* başlıklı makalesinde "saf gözlerle" bakmaktan ziyade "saf kulaklarla" dinlemenin önemini ifade etmektedir (Kelly, 2008:175). Hilda Jolivet'nin aktarımına göre, primitif insanın ruhuna atfen şu sözleri sarfetmiştir: "onun çıkış noktası sessizliktir; sanatı sessizliği düzenleme biçiminden oluşur" (Rae, 2019:71). Bu bakımdan Jolivet'nin müziği, Boulez'in dizeşli çalışmaları gibi, 1950'lerdeki yapıyı ve sistematik kuralları vurgulayan Fransız müziğinin aksine, maneviyatla, bilimle, felsefeyle ve hümanizmle iç içe geçmiş sessiz bir protesto niteliğindedir.

Jolivet'nin Felsefi Yönü

Jolivet'nin felsefi yönü üç farklı unsur tarafından oluşturulmaktadır. Bunlar, hümanizm, idealizm ve dönemin Fransız felsefe geleneğidir.

Giriş başlığı altında değinildiği gibi Jolivet, Fransız filozof Henri Bergson'un, sezginin rolüne değindiği *Les deux sources de la morale et de la religion* (Ahlakın ve Dinin İki Kaynağı) ve *L'Évolution créatrice* (Yaratıcı Evrim), sosyolog Émile Durkheim'in *Formes élémentaires de la vie religieuse* (Dinsel Hayatın Temel Biçimleri), toplumbilimci ve düşünür Lucien Lévy-Bruhl'un *Les fonctions mentales dans les sociétés Primitives* (Gelişmemiş Toplumlarda Zihinsel İşlev), *La mythologie Primitive* (Primitif Mitoloji) ve *La mentalité Primitive* (Primitif Anlayış), bilim adamı ve teolog Pierre Teilhard de Chardin'in *L'esprit et la matière* (Ruh ve Madde) ve *Le Phénomène humain* (İnsan Olgusu), şair, yazar ve besteci Antoin Fabre d'Olive'in *Musique expliquée comme science et comme art* (Bilim ve Sanat Olarak Müziğin Açıklanması) ve *La Musique*, müzikolog ve müzik

eleştirmeni Jules Combarieu'nun, büyüü, sanatın kaynağı olarak tanımladığı *La Musique et la magie* (Müzik ve Büyü) başlıklı çalışmalarını dikkatle incelemiştir. Özellikle müzikolog Helene de Caillas'ın primitif toplumlarda müzik ve büyü arasındaki ilişkiyi, sayı sembolizmi ve kozmik yönden ele aldığı *La magie sonore* (Sesin Büyüsü) başlıklı çalışması, Jolivet'nin büyüü dönemine esin kaynağı olmuştur. Müzikolog Théodore Reinach'ın, Antik Yunan müziğinin sosyal ve ritüel işlevi, modları, armonisi, ritmik özellikleri (özellikle irrasyonel olanlar) üzerine olan araştırması *La Musique grecque* (Yunan müziği), hem ritme yaptığı vurguyla Jolivet'nin 1930'lardaki çalışmalarına, hem de 1940'lı yıllardaki *Suite Delphique* (1943) ve *Chant de Linos* (1944) gibi eserlerine etki etmiştir. Matila Ghyka'nın *Essai sur le rythme* (Ritim üzerine deneme) başlıklı çalışması da, altın oran, sayı sembolizmi (özellikle 5 ve 12 sayıları) gibi denemeleriyle ilgili *Birinci Senfoni* (1953), *Flüt Sonatı* (1958), *İkinci Viyolonsel Konçertosu* (1966) ve *Keman Konçertosu* (1972) gibi eserlerine temel oluşturmuştur (Rae, 2019:200-201).

Jolivet'nin idealist yapısı, onu, 1959'da yeni bir adım atmaya yönlendirmiş ve *Centre Français d'humanisme musical* (Fransız Müzikal Hümanizm Merkezi)'i kurmuştur. Bu merkez, beş yıl boyunca aktif bir yaz okulu olarak genç bestecilere yeni ve yaratıcı deneyimler sunmayı hedeflemektedir. Müzisyenler ve düşünürlerden oluşan eğitim kadrosu ile genç bestecilerin yaratıcı bir nesil olarak yetişmesini sağlamayı amaçlayan bu Enstitü, 1950'lerin Avrupa'daki Boulez'in seriyel müzik çalışmaları, Stockhausen'ın elektronik müzik denemeleri ve Cage (1912-1992)'in performansla ilgili yenilikçi yaklaşımları gibi diğer bestecilik akımlarına bir tepki olarak kurulmuştur/ortaya çıkmıştır (Yavuz, 2010:39).

Centre Français d'humanisme musical, Jean Vilar (1912-1971), George Skibine (1920-1981) ve Abraham Moles (1920-1992) gibi farklı disiplinlerden gelen uzmanların ders verdiği bir ortam sunmuş, müzikal eğitimde dogmatizme karşı durarak, öğrencilerine geniş bir estetik perspektif kazandırmayı hedeflemiştir. Besteciler, müzikal anlayışlarını Poulenc'ten (1899-1963) Xenakis'e uzanan bir yelpazede öğrencilerine aktarmıştır (Yavuz, 2010:40). Enstitüsü, 1963'e kadar faaliyet göstermiş ve ardından Jolivet, 1966'da Paris Konservatuarı'nda kompozisyon profesörü olarak görev almıştır. Bu dönem, Jolivet'nin müzikal kariyerinin doruk noktalarından biri olarak kabul edilmektedir. Öğrencileri, onun kişisel ifadeye açık, ancak dogmatizme karşı duran bir eğitmen olduğunu belirtmiştir. Jolivet, öğrencilerini kendi müzikal kimliklerini bulmaları konusunda cesaretlendirmiş ve dünya genelinden birçok öğrencinin katıldığı zengin bir eğitim ortamı sunmuştur (Chassain Dolliou, 2024).

Jolivet'nin müzikal hümanizmi, dönemin diğer radikal müzikal gelişmelerine bir alternatif olarak görülmüştür. Müzikte hümanist idealleri savunan Jolivet, eserlerinde bu idealleri açıkça ortaya koymuş ve müziğin sadece mantıksal bir sistem değil, insan deneyimlerine dayanan bir dil olduğunu savunmuştur. İngiliz müzik eleştirmeni Rollo Myers (1892-1985)'in dile getirdiği gibi, "*Jolivet'ye göre müzik bir kod değil, bir dildir ve insanın derinliklerinden gelen bir anlam taşır*" (Myers'dan aktaran Cheramy, 2005:22). 1950'lerde Fransız müziğinde Boulez'in de içinde bulunduğu seriyalizm akımına rağmen, Jolivet, bu dönemde farklı estetik fikirler üretebilecek bir zemin bulmuş ve genç bestecilerle ileri düzeyde çalışmalar yapma fırsatını elde etmiştir.

1960'lı yıllarda Jolivet, müziğin evrensel anlamını araştırmaya devam etmiştir. Buradan hareketle de hayatı boyunca aynı ideolojiyi paylaşan kişilerle iş birliği yapmıştır. Müziğin insan odaklı bir meşguliyet olduğunu vurgulayan Jolivet, aynı zamanda total seriyalizmi ya da elektronik müziği de tamamen göz ardı etmemiştir. Tersine, müzikteki tüm yönleri ve insan deneyimlerini kucaklamayı savunmuştur (Yavuz, 2010:41).

André Jolivet'nin müzik anlayışına göre, müzik, gizemli bir unsur taşımaktadır. Bu tılsım, müziğin hem kökenlerinden hem de yapısından kaynaklanmaktadır. Jolivet'ye göre, müzik, insanın evrensel yaşama bağlanma ihtiyacından doğmuştur. Müziğin insanla evren arasında bir köprü işlevi görmesi hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önem taşımaktadır. Jolivet, müziğin, evrenin temel unsurlarıyla bağlantılı olduğunu ve insanın ruhu evrensel gerçeklik arasındaki bağı güçlendirdiğini savunmaktadır. Müziğin, insan doğasının özünü anlama çabası olduğunu düşünmüş, farklı kültürlerle ve inanç sistemlerine duyduğu ilgi ile müziği bir keşif aracı olarak görmüştür. Jolivet'nin müzik anlayışı, sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir bağ kurma çabasını içermektedir. Ona göre, müzik, evrenin manevi boyutlarıyla insanoğlu arasındaki bağı ifade eden bir güçtür. Müzik aracılığıyla evrensel gerçekliklerle insani deneyimler arasında bir köprü kurma arzusunu, özellikle *Mana* (1935), *Cinq Incantations* (1936), *Cinq Dans Rituelles* (1935), *Danse Incantatoire* (1936) gibi eserlerinde yansıtmıştır (Rae, 2019:194).

Jolivet'in Sosyolojik ve Politik Yönü

Jolivet'nin ikinci dünya savaş öncesi yıllarda sergilediği politik duruş, dönemin değişken ve karmaşık siyasi atmosferinden etkilenmiştir. Zaman zaman bu atmosfere uyum sağlarken, zaman zaman da karşı durmuştur.

1930'ların başından itibaren Avrupa'da yükselen faşizm dalgası, Parisli entelektüeller ve sanatçıların çoğunu sol eğilimli gruplar içinde bir araya getirmiştir. Bu dönemde, 1934 yılının sonlarına doğru altı bin üyeye ulaşan *Comité de Vigilance des Intellectuels Antifascistes* (Antifaşist Aydınlar Teyakkuz Komitesi) adlı topluluk, o dönemin siyasi ve toplumsal ortamına bir alternatif ve tepki olarak doğmuştur. Bu büyük oluşum, dönemin yazarları, filozofları, bilim insanları ve sanatçılarının ilgisini çekmiştir. Jolivet, 1932'de bu komiteye üye olmuştur (Alagök, 2016:16).

Aydınlar Komitesi'ne paralel olarak işleyen başka bir grup da 1932 yılında Fransız yazar Paul Vaillant-Couturier tarafından kurulan *Association des Écrivains et Artistes Révolutionnaires* (Devrimci Aydınlar ve Sanatçılar Birliği)'dir. Jolivet, bu derneğin müzik kolu olan *Bureau International de la Musique'e* (Uluslararası Müzik Bürosu), 1936 yılında Fransız Altılırları'ndan Darius Milhaud (1892-1974) ve Arthur Honegger (1892-1955) ile birlikte üye olmuştur (Vançon, 2007). Jolivet, bu toplulukta bir müddet Milhaud ve Honegger ile birlikte çalışmıştır; ancak kurumun politik tutumu, bir müddet sonra Jolivet'nin tinsellik, evrensellik, bütünlük ve hümanizm anlayışına sınırlılık teşkil etmiştir. Jolivet bu durumu şöyle ifade etmektedir: "*Ashında beni AEAR'dan ve diğer çıkarıcı politik sosyal oluşumlardan uzaklaştıran şey, ilham eksikliği idi*" (Kayas, 2005:246). Jolivet'nin, başlangıçta bu tür politik hareketlerde aktif rol alıp sonrasında mesafe koyması, sadece ona özgü bir tutum değildir. Bu yaklaşım, 1936 yılında, Fransız besteciler, André Jolivet, Olivier Messiaen, Daniel Lesur (1908-2002) ve Yves Baudrier (1906-1988) tarafından *Samimiyet, Cömertlik, Sanatsal Vicdan* sloganıyla oluşturulan *La Jeune France* (Genç Fransa) grubunun diğer üyeleri tarafından da benimsenmiştir. Tinsel metinlerden de etkilenen Jolivet, bir yönüyle, *L'art Pour L'art*, (Sanat İçin Sanat) anlayışını benimsemiştir. Bu koalisyon, *Front Nationale* (Ulusal Cephe) adını alan bir sol koalisyondur ve Aydınlar Komitesi tarafından da desteklenmiştir (Alagök, 2016:16-17).

Jolivet, yaşamı boyunca spiritüalist bir harekete dahil olmamış, içinde bulunduğu gruplardan bağımsız bir tutum sergilemiş, hatta eleştirel bir ruha sahip olmuştur. Her ne kadar eserleri ezoterik öğeler etrafında yapılandırılmış olsa da müzikal estetiğinin manevi boyutu, kendi iç gözü yeteneğine bağlı olarak şekillenmiştir (Moindrot,1999:16). Bu doğrultuda, Jolivet, Durkheim, Bergson (1859-1941) ve Jung'un düşünceleri arasında ortak paralellikler fark etmiştir: kolektif bilinç (Rae, 2019:199).

On dokuzuncu yüzyılın sonunda Durkheim, modern toplumların sosyal ve dini bağlarla artık bir arada tutulamayacağını belirtmiş ve toplumların bütünlüğünü korumaya yönelik çalışmalar yapmıştır (Rae, 2019:198-199). Durkheim, antik toplumların inanç sistemlerini incelerken, *kolektif temsiller* kavramını geliştirmiştir. *Kolektif temsiller*, bir topluluğun paylaştığı sosyal gerçeklikleri, deneyimleri, nesneleri ve ritüelleri yansıtmaktadır. Bu yansıya göre, bireyin ruhani kimliği, ait olduğu topluluğun ortak deneyimleri tarafından şekillenmektedir. Bu da bireylerin kendisini daha büyük bir grubun kimliğine ve ortak ruhaniyet hissine bağlamaktadır. (Rae, 2019:199). Öte yandan Bergson'un *Les deux sources de la morale et de la religion* (Ahlakın ve Dinin İki Kaynağı) başlıklı yapıtının ikinci bölümü *La Religion Statique* (Statik Din), Jolivet'nin *Mana* (1935) başlıklı eserine ilham kaynağı olmuştur. Bergson, eski bir Polinezya terimi olan manayı yaşamın evrensel ilkesi ve ruhların özü olarak tanımlamaktadır. Bergson, Durkheim'den alıntı yaparak, mananın totemik bir unsur olduğunu ancak kolektif bir özellik taşıdığını ifade etmektedir. Bergson'a göre bu özelliği ile mana, dualist bir yapıya sahiptir. Hem, insanların grup içinde bireysel kalabilmesine, hem de topluluğun diğer üyeleri ile iletişim kurabilmesine yardımcı olmaktadır (Rae, 2019:198).

Jolivet'nin, kolektif bilinç/temsili kavramı hakkındaki görüşleri de benzer bir doğrultudadır. Rae (2019)'in aktarımında Jolivet, modern insanın, dilindeki ve düşüncesindeki fantezi unsurlarını bastırarak, primitif akla özgü psişik çağrışımlardan uzaklaştığını belirtmiştir. Jolivet'ye göre, primitif insanlar, hayvanlara, bitkilere ve taşlara psişik güçler yüklemekteydi ve bu, ilkel dünya görüşüne renkli bir görünüm kazandırmaktaydı (Rae, 2019:199).

Jolivet'e göre, ilkel ruh ve evrensel ruh arasında sezgisel anlamda bir ilişki bulunmaktadır. İlkel ruh evrene tinsel anlamda daha yakındır ve modern insanın da yakalaması gereken nokta bu noktadır. Jolivet 1960 yılında New York'ta katıldığı bir konferansta, ilkel ruhun evrensel ruhu hissedebildiğini ve doğayla olan bağını kaybetmediğini vurgulamaktadır. Jolivet, ilkel insanın her şeyi canlı olarak algıladığını, ölümün var olmadığını ve insanların hem birbirleriyle hem de evrenle tinsel bir bağ içinde olduklarını belirtmiştir. Bu doğrultuda müziğe, geçmişte olduğu gibi, büyüleyici bir işlev kazandırmak gerektiğini ve müziğin dini bir ifade biçimi olarak kullanılmasını savunmuştur (Jolivet, 2007:268). Kendisi bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

...İlkel ruh, evrensel ruhu sezer. Bizim gibi doğayla iletişimini kaybetmemiştir. İlkel birey için her şey yaşar, ölüm yoktur. İnsanların hem kendi arasında hem de evrenle arasında tinsel bir bağ vardır. Bizlerin de ilkelerin kolayca hissettiği bu ortak duyguculuğu bulmamız gerekir. Müziğe eski

zamanlarda olduğu gibi büyüleme görevini yüklemeye çalışıyorum. Tıpkı ilkel toplumlarda müziğin dinin büyüğü ifadesi olduğu zamanlardaki gibi. Ancak din derken geniş bir çerçevede düşünüyorum. Birleştirmek anlamına gelen 'religare' sözcüğünden türeyen bu terimi kullanırken tüm insanları, nesneleri ve tanrıları birleştiren duyguları kastettim. (Jolivet, 2007: 268)

Jolivet, manevi ve ruhani öğeleri, eserlerine, animizmden (ilkel inanışlar) esinlenerek yansıtmış ve ezoterik felsefeyi bu temel üzerinden yapılandırmıştır. Ezoterik ve monist yapının birleştirici özelliği, Jolivet'nin *religare* (birleştirmek) sözcüğüne dayandığı açıklamalarıyla birebir örtüşmektedir. Jolivet'ye göre bu kavram, insanları, nesneleri ve tanrıları bir araya getiren ruhani birliği temsil etmektedir (Gündüz, 2009:9).

Jolivet, 1946'da yayımlanan *Réponse à une enquête* başlıklı makalesinde, müziği insan gruplarının manevi boyutunu yansıtan büyüleyici ve sihirli bir ifade olarak eski anlamına geri döndürmek istediğini vurgulamış ve müziğin "insan ile kutsal arasındaki arabulucu" işlevini öne çıkarmıştır (Moindrot, 1999'dan aktaran Kelly, 2008:172). Tüm bu referanslar ışığında, Jolivet'nin müziğin orijinal anlamına bağlanma arzusu, müziğin primitif kökeninden kaynaklanan ve insanlığın kolektif bilinç dışında saklı olan aşkınlık bağıntısıdır. Kolektif bilinç dışı, dinleyicinin zihninde sembolik oluşumlara yol açarak insan ruhunun zamansız boyutuna bir geçit sağlamaktadır. Jung'un teorisine göre, bireyin şimdiki bilinci ile kolektif bilinç dışı arasındaki bütünleşme, psişik bir denge oluşturarak bireyi tamamlamaktadır. Jolivet'nin müziğinin birleştirici ve evrensel yapısı, insan ve kutsal arasındaki arabuluculuğuyla çok boyutlu manevi bir perspektife dayanmaktadır.

Sonuç

Jolivet'nin antik çağlardan ve primitif kültürlerden etkilendiği, müziğinde zaman dışı ve kozmik bir atmosfer yaratmayı amaçladığı görülmektedir. Bu yönleriyle, yirminci yüzyıl müziğinde kendine özgü bir konum edinmiştir. Yapıtları, müziğin dili aracılığıyla insanları ortak bir ruhsal ve kültürel bütünlüğe çağıran ezoterik bir yön taşımaktadır. Bu anlayış, onun, toplumsal bir birliktelik yaratma amacını yansıtmaktadır.

Jolivet'nin yapıtlarında, belirgin şekilde mistik ve doğaüstü öğelerin etkisi hissedilmektedir. Eserlerinde doğa ve evrenin bütünsel yapısını simgeleyen, spiritüel bir derinlik ve çok katmanlı bir yapı olduğu anlaşılmaktadır.

Jolivet'nin, yapılan inceleme sonucunda, müziği, yalnızca biçimsel ve teknik bir ifade alanı olarak değil, aynı zamanda insanın evrensel gerçeklik ile bağ kurmasına aracılık eden ruhsal bir yolculuk olarak ele aldığı tespit edilmiştir. Bestecinin özellikle büyü, mitoloji, primitif kültürler ve ontolojik evren tasarımı gibi temalara yönelimi, onun sanatsal üretiminde transandantal bir anlam örgüsü kurduğunu göstermektedir.

Araştırma kapsamında örneklendirilen, *Cinq Incantations*, *Mana*, *Cinq Danses Rituelles* gibi eserlerde, müzik aracılığıyla ruhsal ya da kozmik düzeyde bir bağlantı kurma düşüncesi, primitif toplumların ritüelistik müzik anlayışına göndermelerle desteklenmiştir. Söz konusu üç eserde de insan-evren, madde-ruh, bilinç-bilinç dışı gibi ikili yapıların bir araya getirildiği, yani bir 'dualist yapı' benimsendiği tespit edilmiştir. Ayrıca bu eserlerde, özellikle doğu müziğinden esinlenmeler, egzotik tınılar ön plana çıkmaktadır. Jolivet, alışlageldik tonal armonilerden uzak, modaliteye öykünen ve zamanının modern müzikal yapısını sergileyen özgün bir ses dünyası oluşturmaktadır.

Jolivet, müziğinde ses unsurunu, yalnızca akustik bir fenomen olarak değil; ruhsal bir yolculuğu ifade eden bir fenomen olarak kullanmaktadır. Bu durum, onun, sanatı ile yalnızca duyuşal (somatik) değil, aynı zamanda felsefi bir tartışma yürüttüğünü göstermektedir. Özellikle, *Cinq Incantations* başlıklı solo flüt eseri, yalnızca müzikal bir deneyim değil, ötesinde mistik bir söylem sunarak bireyin içsel yolculuğunu simgelemektedir. Bununla birlikte, *Cinq Incantations*, *Mana* ve *Cinq Danses Rituelles* başlıklı eserlerde, Jung'un *kolektif bilinçdışı* ve *arketip* kuramlarıyla örtüşen biçimde, dinleyiciyi evrensel semboller aracılığıyla daha derin anlam katmanlarına taşıyan yapılar dikkat çekmektedir. Söz konusu eserlerde zamansal olmayan ritüelistik tekrarlar, doğrudan bilinç dışına hitap etmektedir. Bu anlayış çerçevesinden bulgular, Jolivet'nin eserlerinde hem bireysel hem de kolektif bilinçdışını harekete geçiren, sembolik kodlara yer verdiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, André Jolivet'nin müziği; büyü, ezoterizm ve sembolizm ile biçimlenmiş çok katmanlı bir anlatı sunmaktadır. Onun müziği, estetik bir yapı ile sınırlı kalmamakta, insanın ruhsal ve kozmik anlam arayışında bir araç olarak konumlanmaktadır. Çalışma, Jolivet'nin müzikal dilinin, ezoterik öğeler ile nasıl beslendiğini ve bu öğelerin sanatındaki organik yapıya ve ontolojik bütünlüğe nasıl katkı sağladığını, geniş bir perspektif sunarak ortaya koymuştur.

Kaynaklar

- Alagök, S. (2016). *Andre Jolivet'nin Hayatı, Besteciliği ve Fagot, Yaylı Orkestrası, Arp ve Piyano İçin Konçerto Başlıklı Eserinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Baehr, J. S. (2006). "A Priori and A Posteriori". *Internet Encyclopedia of Philosophy*. A Priori ve A Posteriori | İnternet Felsefe Ansiklopedisi (Erişim Tarihi: 12.04.2025).
- Bergson, H. (1969). *La Pensée et Le Mouvant Essais et Conférences*. Henri Bergson, www.uqac.quebec.ca (Erişim Tarihi: 12.05.2025).
- Caruso, M. J. (2005). *Music mid Magic: Man and the Cosmos in Jolivet's Suite en Concert*. Doktora Tezi. California, ABD: University Of California.
- Chassain-Dolliou, L. (2024). *Les Artisans*. www.jolivet.asso.fr. (Erişim Tarihi: 12.04.2025).
- Cheramy, M. A. (2005). *Dwelling in the Secret: Andre Jolivet's Asceses in the Context of his Life and Philosophy*. Doktora Tezi. Houston, TX: Rice University.
- Demirci, K. (2023). *Dinler Tarihinin Meseleleri*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Fulcher, J. F. (2005). *The Composer As Intellectual Music and Ideology in France 1914-1940*. New York: Oxford University Press.
- Gener, C. (2023). *Jung ve Ezoterizm*. İstanbul: Hermes Yayınları.
- Gündüz, J. (2008). *Andre Jolivet'nin Cinq Incantations'u Üzerine Bir Çalışma Kılavuzu Önerisi*. Sanatta Yeterlik Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Hanegraff, W. (2006). *Dictionary of Gnosis & Western Esotericism*. Leiden: Brill Academic Publishers.
- Jolivet, A. (2006). *Écrits*, (Ed. Jolivet-Erlich Christine) France: Delatour, Volume I.
- Jolivet, A. (2007). *Écrits*, (Ed. Jolivet-Erlich Christine) France: Delatour, Volume I.
- Jung, G. C. (2012). *The Reed Book Liber Novus (The Way to the Self)*. New York: Philemon Series, W.W. Norton & Company
- Jung, G. C. (1969). *The Archetypes and The Collective Unconscious*. New Jersey: Princeton University Press.
- Kayas, L. (2005). *André Jolivet*, Paris: Fayard.
- Kelly, B. (2008). *French Music, Culture, and National Identity, 1870-1939*. Rochester, NY: University of Rochester Press.
- Landreth, J. E. (1980). *Andre Jolivet: A Study of the Piano Works with a Discussion of his Aesthetic and Technical Principles*. Doktora Tezi. Norman: The University of Oklahoma.

- Mansfield, N. (2021). *Öznellik Freud'dan Haraway'e Benlik Kuramları*. (Çev. Elif Okan Gezmiş). İstanbul: Babil Kitap.
- Moindrot, Gerard. (1999). *Approches symboliques de la musique d'André Jolivet*. Paris: L'Harmattan, Religion et sciences humaines.
- Rae, C. (2019). *André Jolivet: Music, Art, Literature*. Abingdon, England: Routledge, Tylor&Francis Group.
- Reinalter, H. (2013). *Masonluk*. Çev: Kazım Özdoğan. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Schure, E. (1989). *İnsanlığı Aydınlatan Büyük İnisyeler Dinlerin Gizli Tarihi*. Çev.Y.Keskin. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları.
- Staszak, J. F. (2024). Primitivism and the other. History of art and cultural geography. Kluwer Academic Publishers. GeoJournal 60: 353–364.
- Tema, D. (2023). *Agnostisizm ve İlahi Tragedya*. İstanbul: Mitra Yayınları.
- Vançon, J.C. (2007). *André Jolivet*. Paris: Bleu Nuit Editor. Horizons Collection.
- Yavuz, S. (2010). *Andre Jolivet'nin Trompet Konçerto'sunun Çalışma Yöntemlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul:İstanbul Üniversitesi.
- Zinser, H. (2011). *Ezoterizme Giriş*. Çev: Neylan Eryar. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

ESOTERIC REFLECTIONS IN ANDRÉ JOLIVET'S COMPOSITIONAL IDENTITY

Gizem KARAGÖZ, Koray SAZLI

ABSTRACT

This study deals with the musical approach of French composer André Jolivet and the mystical and esoteric elements in his works. The research focuses on the humanist approach and the search for universal spirituality in Jolivet's music and the discussions on the inner journey of the individual in art. The study reflects Jolivet's use of music as a means of expression in his works, as well as his attempt to unify human experience and cosmic reality. In the context of the analysis of these reflections, both the humanist and idealist principles that constitute Jolivet's music and the philosophical and sociological atmosphere of his time (or just the period) are discussed. The study focuses on the reflections of Jolivet's interest in subjects such as the music of primitive societies and magic on his music. The scope of the study is limited to Jolivet's musical language, the mystical and symbolic elements in his works, and his relationship with the philosophical movements of the period. Accordingly, the research focuses on the analysis of Jolivet's musical and philosophical influences rather than a biographical study of his life.

Keywords: esoteric, Jolivet, composer, symbol, magic , archetype, collective unconscious, primitivism, humanism